

نشریه ادبیات پایداری

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال نهم، شماره شانزدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۶

هنجارهای ترجمه: بررسی چگونگی بازتاب حماسه دفاع مقدس در آینه اخبار

(مطالعه موردی: روزنامه‌های اطلاعات و تهران تایمز) (علمی-پژوهشی)

آزیتا قاضی‌زاده^۱، دکتر مسعود شریفی فر^۲، دکتر عباسعلی رستمی نسب^۳

چکیده

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مهم‌ترین رویداد تاریخی در ایران حماسه هشت سال دفاع مقدس بوده است که به‌عنوان دورانی بسیار حیاتی و تعیین‌کننده در بردارنده ترجمه‌هایی است که بررسی آنها در درک بهتر آن برهه زمانی و تأثیر آن در دوران کنونی بسیار حائز اهمیت است. از جمله این ترجمه‌ها می‌توان به ترجمه اخبار اشاره کرد که چگونگی بازتاب خبرهای مربوط به جبهه‌های نبرد و اوضاع جامعه در دنیای بیرون را به تصویر می‌کشد. هدف از انجام این مطالعه، بررسی دقیق تأثیر هنجارها بر ترجمه اخبار روزنامه‌های دفاع مقدس بود. بدین منظور روزنامه اطلاعات که منتشرکننده اخبار دفاع مقدس بوده است به همراه ترجمه انگلیسی بر اساس نظریه توری مبنی بر هنجارهای رفتاری مورد تحلیل متنی قرار گرفت. روش این پژوهش، توصیفی است؛ به گونه‌ای که تحلیل مقایسه‌ای متون مبدأ و مقصد در جهت شناسایی قواعد و الگوهایی که مرتباً در ترجمه تکرار می‌شوند، مد نظر قرار گرفت. نتایج این پژوهش، علاوه بر درک چگونگی تأثیر هنجارها در امر ترجمه، گوشه‌هایی از ایدئولوژی حاکم بر ترجمه در دوران حیاتی دفاع مقدس را نیز تبیین می‌کند.

واژه‌های کلیدی: دوران دفاع مقدس، ترجمه اخبار، هنجارهای آغازین، هنجارهای عملیاتی

^۱. کارشناس ارشد مترجمی زبان انگلیسی دانشگاه شهید باهنر کرمان (نویسنده مسئول)

Azita.ghazizade@yahoo.com

^۲. استادیار مترجمی زبان انگلیسی دانشگاه شهید باهنر کرمان

^۳. دانشیار فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی دانشگاه شهید باهنر کرمان

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۴/۶/۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۹/۱۱

۱- مقدمه

«دوران هشت سال دفاع مقدّس، برگ زرینی در تاریخ معاصر ماست که باید ارزش‌ها و دستاوردهای آن نه فقط در زمان کنونی، بلکه برای نسل‌های آینده هم حفظ شود.» (نادری افشار، ۱۳۹۲)

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، مهم‌ترین رویداد در تاریخ این مرزوبوم، حماسه هشت سال دفاع مقدّس است. این واقعه که در رسانه‌های دنیا با نام «جنگ ایران و عراق» از آن یاد می‌شود در ایران با عنوان «دفاع مقدّس» شناخته شده‌است که دو سال پس از پیروزی انقلاب اسلامی به وقوع پیوست. دوران هشت ساله جنگ تحمیلی که از سال ۱۳۵۹ آغاز و تا پذیرش قطعنامه ۵۹۸ در سال ۱۳۶۷ ادامه یافت، مفاهیم و ارزش‌هایی هم‌چون ایثار، شهادت، فداکاری و از جان گذشتگی و ایمان به خدا را در گفتار، رفتار و منش حماسه‌آفرینان منعکس کرده‌است. یکی از مؤثرترین راه‌های بازتاب چنین مفاهیمی در سرتاسر دنیا خبررسانی است. از طریق انتشار اخبار در رسانه‌ها، آنچه در دل جبهه‌های نبرد و پشت سنگرها می‌گذشته‌است و اوضاع بیرون جبهه‌ها و شرایط کشورهای درگیر جنگ و حتی سیاست‌ها و تصمیم‌گیری‌های مربوط به این دوران بحرانی را به گوش جهانیان رسانیده‌اند؛ بدین ترتیب، اهمیت انتشار اخبار دفاع مقدّس در جهت روشن کردن افکار عموم جهانیان، امری غیرقابل انکار است. در آن دوران، بیشتر اخبار از طریق تلویزیون و روزنامه که دو رسانه پرمخاطب و پویا بوده‌اند منتشر می‌شده‌است؛ اما از آنجا که رسانه‌های دیداری مانند امروز چندان گسترده اخبار را به زبان‌های مختلف پخش نمی‌کرده‌اند، روزنامه‌ها در بیان این اخبار به کشورهای مختلف، نقش مهمی ایفا می‌کرده‌اند؛ بی‌شک از بین تمام زبان‌های زنده، بیشترین ترجمه‌ها به زبان انگلیسی به منزله زبان بین‌المللی دنیا انجام می‌شده‌است.

۱-۱- بیان مسئله

به منظور انتقال مفاهیم حماسه دفاع مقدّس از طریق اخبار در سراسر دنیا، ترجمه همواره نقش بسزایی داشته‌است. روزانه شمار بسیاری از مقاله‌های روزنامه‌ها به زبان انگلیسی ترجمه می‌شده که گاه با توجه به نوع خبر و اهمیّت انتقال سریع آن، مترجمان با محدودیت‌های زمانی روبرو بوده‌اند؛ اما به جز عامل زمان، عواملی همچون ایدئولوژی حاکم بر ترجمه، فشارهای سیاسی، وضعیّت جامعه وقت و سایر عوامل در کیفیّت و چگونگی ترجمه تأثیرگذار بوده‌اند؛ از این روی، ارزیابی کیفیّت ترجمه، بررسی جهت‌گیری ترجمه به سمت متن مبدأ یا مقصد، تجزیه و تحلیل متنی و ویژگی‌های زبان‌شناختی، تأثیر عوامل برون‌متنی بر ترجمه و بسیاری دیگر از جمله مواردی هستند که با توجه به اهمیّت ترجمه اخبار دفاع مقدّس می‌تواند در این حیطه مورد تحقیق و بررسی قرار گیرد؛ بدین ترتیب در پژوهش حاضر بر اساس تجزیه و تحلیل متنی، هنجارهای حاکم بر ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدّس بررسی شد و سعی بر آن بود تا ایدئولوژی مؤثر بر شکل‌گیری این هنجارها و تأثیر آن در چگونگی ترجمه این اخبار مورد ارزیابی قرار گیرد.

۱-۲- پیشینه تحقیق

در پژوهش حاضر سعی شد تا در جهت پرکردن گوشه‌ای از خلأ تحقیقاتی در زمینه ترجمه دفاع مقدّس مطالعه توصیفی از ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدّس صورت پذیرد. در مبحث مطالعات توصیفی ترجمه که در ابتدا هولمز^۱ (۱۹۸۸) آن را مطرح کرده و توری^۲ (۱۹۹۵) در پیش‌برد آن نقش بسزایی داشته‌است، مفاهیم بسیاری مطرح شده‌است که از مهم‌ترین آنها می‌توان به ارائه مدل هنجارهای رفتاری در ترجمه (توری، همان) اشاره کرد که

^۱ Holmes

^۲ Toury

چارچوب نظری این پژوهش می‌باشد. بر اساس این مدل، تأثیرگذاری هنجارها بر روند ترجمه امری اجتناب‌ناپذیر است و این هنجارها هستند که ترجمه را به سمت هدفی خاص سوق داده و در نهایت در مورد جایگاه ترجمه در نظام چندگانه ادبی تصمیم‌گیری می‌کنند؛ بدین ترتیب در این پژوهش از میان هنجارهای حاکم بر فرایند ترجمه، بررسی هنجارهای آغازین و عملیاتی در امر ترجمه اخبار دفاع مقدس براساس تحلیل متنی مد نظر قرار گرفت.

به‌منظور بررسی پیشینه تحقیق در ارتباط با موضوع ترجمه اخبار دفاع مقدس بررسی‌ها و مطالعات همه‌جانبه‌ای توسط نگارنده انجام شد؛ اما نتایج حاصل نشان‌داد که از آنجا که این موضوع جوان می‌باشد تاکنون پژوهش یا اثری در این زمینه نگارش نیافته‌است. در حوزه ترجمه دفاع مقدس نیز تنها یک پژوهش انجام گرفته؛ بدین ترتیب که فرحزاد (۱۳۹۰) در مقاله‌ای به بررسی وضعیت ترجمه در دوران دفاع مقدس براساس نظریه نظام چندگانه ادبی پرداخته‌است. وی در این پژوهش، ترجمه ادبی در حوزه رمان و داستان کوتاه در دوران هشت سال دفاع مقدس را مورد بررسی قرار داده و شیوه‌های ترجمه آثار ادبی در این دوران را نیز تبیین کرده‌است. بدین ترتیب در حوزه ترجمه دفاع مقدس پژوهش‌های صورت گرفته بسیار اندک است که خود گواه اهمیت پژوهش حاضر می‌باشد.

به‌هرروی، هدف از انجام این پژوهش بررسی ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدس از منظر هنجارهای حاکم بر ترجمه و فرایند تصمیم‌گیری مترجم بود. با بهره‌گیری از مفهوم هنجارهای ترجمه از مدل توری (همان) رویکرد تحلیل متنی اتخاذ گردید بدین طریق که متون مبدأ و مقصد جهت شناسایی تغییرات صورت‌پذیرفته مورد مقایسه قرار گرفته و نهایتاً هنجارهای آغازین و عملیاتی مؤثر بر ترجمه تبیین شدند. روش این پژوهش نیز کیفی بود بدین ترتیب که اخبار مربوط به دفاع مقدس از میان شمارگان متعدد روزنامه اطلاعات منتشر شده در سال ۱۳۶۱ برگزیده شد.

با توجه به این مقدمه، پژوهش حاضر درصدد یافتن پاسخ به سؤال کلی زیر انجام گرفت:

چه هنجارهایی بر ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدّس حاکم بوده است؟

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

اهمیت پژوهش حاضر به سبب این که دوران هشت ساله دفاع مقدّس یکی از مهم ترین، حسّاس ترین و بحرانی ترین برهه های زمانی در تاریخ ایران به حساب می آید، امری واضح و مبرهن است؛ در واقع، اختصاص دادن پژوهش های متعدّد در حوزه های مختلف از جمله ترجمه به موضوع دفاع مقدّس نیازی اساسی است؛ زیرا هر پژوهش، پنجره ای رو به ابعاد گسترده و بسیار مهم این دوران می گشاید؛ بر این اساس، پژوهش حاضر به دلیل نتایجی که در رابطه با هنجارهای حاکم بر ترجمه و فرایند تصمیم گیری مترجم ارائه می دهد حائز اهمیت است؛ زیرا تبیین این هنجارها به درک بهتر ایدئولوژی نهفته در ترجمه ها کمک می کند که خود نشان دهنده چگونگی بازتاب این رویداد مهم در رسانه های سراسر دنیاست. به علاوه این پژوهش راه را برای بررسی و تبیین جایگاه ترجمه دفاع مقدّس در ادبیات ایران هموار خواهد کرد.

۲- بحث

به منظور ارائه پاسخ برای سؤال کلی تحقیق که ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدّس تحت تأثیر چه هنجارهایی بوده است، مدل هنجارهای رفتاری ترجمه (توری، ۱۹۹۵) به عنوان چارچوب نظری پژوهش حاضر در نظر گرفته شد. توری (همان) ضمن ارائه مطالعه موردی به تبیین هنجارهای ترجمه پرداخته و در رابطه با فرایند تصمیم گیری مترجم، راهکارهای کلی بیان نموده است. از نظر او این هنجارها که برخاسته از باورهای کلی، ارزش ها و عقاید افراد یک جامعه بوده و از طریق زندگی اجتماعی و تحصیلات کسب می شوند به

فرهنگ، زمان و جامعه خاص وابسته هستند. در واقع وی معتقد بود که از دو طریق می توان به هنجارهای ترجمه دست یافت:

الف- منابع متنی: تجزیه و تحلیل متن که همان محصول فرآیندی هنجار محور است.
ب- منابع فرامتنی: اظهارات مستقیم مترجمان، ناشران، منتقدان و سایر افرادی که در عمل ترجمه نقش دارند.

البته روش دوم چندان مطلوب نیست زیرا چنین اظهاراتی ممکن است ناقص یا از روی تعصب و غرض ورزی باشد؛ بنابراین، روش اول یعنی تحلیل متنی جهت انجام این پژوهش مد نظر قرار گرفت.

توری (همان) هنجارهای ترجمه را به سه دسته مقدماتی^۱، آغازین^۲ و عملیاتی^۳ تقسیم کرد. وی هنجارهای مقدماتی را شامل دو دسته می دانست: سیاست ترجمه و صراحت یا بی واسطگی ترجمه.

هنجارهای عملیاتی به اندسته از هنجارهایی اطلاق می شود که ناظر بر تصمیم های اتخاذ شده در حین فرایند ترجمه هستند (شاتلورت و کاوی، ۱۳۸۵) و در واقع نحوه ارائه متنی و زبانی متن مقصد را تحت تأثیر قرار می دهند. این هنجارها خود به دو دسته هنجارهای چارچوبی^۴ و هنجارهای متنی-زبان شناختی^۵ تقسیم می شوند.

بدلیل محدودیت مقاله و گستردگی موضوع هنجارهای ترجمه و انواع طبقه بندی های آن، بررسی هنجارهای مقدماتی از حوزه این پژوهش خارج گردید.

بدین ترتیب با توجه به سؤال کلی تحقیق و هنجارهای آغازین و عملیاتی دو پرسش مطرح می گردد: نخست آن که ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدس چگونه و تا چه

¹ Preliminary

² Initial

³ Operational

⁴ Matricial norms

⁵ Textual-linguistic norms

حد تحت تأثیر هنجارهای عملیاتی بوده است؟ و دوم، ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدس بیشتر به سمت قطب کفایت^۱ جهت گیری داشته است یا قطب مقبولیت^۲؟ پاسخ به این سؤالات و در نتیجه سؤال کلی تحقیق به شیوه کیفی و توصیفی و با جمع آوری داده‌ها از روزنامه اطلاعات که در دوران دفاع مقدس ترجمه شده بود صورت پذیرفت؛ در واقع، اخبار روزنامه اطلاعات به نقل از خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا) گزارش شده بود که روزنامه تهران تایمز به نقل از همین خبرگزاری، اخبار را به زبان انگلیسی منتشر کرده بود. اخبار منتشره در روزنامه اطلاعات که به عنوان متن مبدأ در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، به منظور محدود کردن پیکره تحقیق و همچنین بنا به محدودیت‌های روزنامه‌های موجود و قابل نسخه برداری در آرشیو به طور نیمه تصادفی در محدوده سال ۱۳۶۱ انتخاب شد. از طرفی از آنجا که تمام اخبار منتشر شده در روزنامه تهران تایمز (متون مقصد) ترجمه اخبار فارسی نبوده و برخی اخبار صرفاً جمع آوری و خبررسانی از منابع مختلف بوده‌اند، انتخاب کاملاً تصادفی مقدر نبود و پیکره پژوهش محدود به واحد ترجمه روزنامه تهران تایمز شد؛ بدین ترتیب، ابتدا اخبار ترجمه شده روزنامه تهران تایمز که در سال ۱۳۶۱ (مصادف با ۱۹۸۲ میلادی) منتشر شده بودند انتخاب گردید و سپس از بین آنها تعداد ۱۰۰ خبر و اطلاعیه که عمدتاً اخبار مرتبط با جبهه‌های نبرد و همچنین مذاکرات مربوط به تصمیم گیری‌های سران کشورهای درگیر جنگ را دربرداشت، برگزیده شد. سپس متن خبر مبدأ با توجه به ارجاعات واحد ترجمه روزنامه تهران تایمز از خبررسانی ایرنا و سپس روزنامه اطلاعات جهت بررسی مقابله‌ای اتخاذ گردید.

۲-۱- هنجارهای عملیاتی

در پژوهش حاضر، بازایی و توصیف هنجارهای حاکم بر ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدس مد نظر بوده است. متون سیاسی به ویژه اخبار سیاسی بستر بسیار مناسبی را

1 Adequacy

2 Acceptability

برای اعمال هنجارها فراهم می‌کند؛ به علاوه، دفاع مقدّس دورانی بحرانی بوده‌است که بازتاب اخبار آن به شدت تحت تأثیر هنجارهای از پیش تعیین شده و ایدئولوژی‌های خاصی بوده‌است. از سوی دیگر، ترجمه نیز فرآیندی هنجارمحور است به گونه‌ای که در تمامی مراحل ترجمه تأثیر هنجارها مشهود می‌باشد. بدین ترتیب، ترجمه اخبار دوران دفاع مقدّس تحت تأثیر هنجارهای خاصی بوده‌است که در این مطالعه سعی شده تا این هنجارها پس از تحلیل متون ترجمه شده، تبیین و توصیف شوند.

یکی از انواع هنجارهای حاکم بر امر ترجمه طبق طبقه‌بندی توری (۱۹۹۵) هنجارهای عملیاتی بوده‌است. این هنجارها در حین انجام فرایند ترجمه تحقق می‌یابند و چگونگی شکل‌گیری ساختار متن مقصد را تعیین می‌کنند. به عبارت دیگر، این هنجارها در مورد رابطه بین متن مبدأ و مقصد تصمیم‌گیری می‌کنند؛ به گونه‌ای که این هنجارها هستند که تعیین می‌کنند چه مواردی باید در متن مبدأ دست‌نخورده باقی‌مانند و چه مواردی باید در فرایند ترجمه تغییر یابند. هنجارهای عملیاتی خود به دو دسته هنجارهای چارچوبی و هنجارهای متنی-زبان‌شناختی تقسیم می‌شوند.

۲-۱-۱- هنجارهای چارچوبی

هنجارهای چارچوبی که در مورد میزان کامل بودن متن مقصد تصمیم گرفته و نحوه توزیع مفاد زبان‌شناختی را تعیین می‌کنند، خود به چهار دسته، بخش‌بندی می‌شوند. بر این اساس، هنجارهای چارچوبی در این مطالعه بر اساس چهار محور حذف، اضافه، جابجایی متن و تغییر نحوه بخش‌بندی متن مورد بررسی قرار گرفت.

۲-۱-۱-۱- حذف

راهکار حذف در ترجمه به معنای باقی گذاشتن قسمت یا قسمت‌هایی از متن مبدأ به صورت ترجمه‌نشده می‌باشد. این رویکرد در ترجمه اخبار دوران دفاع مقدّس به طور متعدّد

مشاهده گردید. الگوهایی که مرتباً در آنها حذف رخ داده بود تجزیه و تحلیل شده و به تفکیک به آنها اشاره شده است تا نهایتاً به بازیابی هنجارهای حاکم بر حذف متون و نحوه شکل گیری چارچوب متن مقصد بینجامد. بر این اساس، مواردی که در زیر ذکر شده از جمله موقعیت‌هایی هستند که مترجم عمدتاً در مواجهه با آن تصمیم به حذف گرفته است.

الف) حذف در کلمات قرینه

کلمات قرینه^۱ به ترکیبی از دو کلمه مجزاً گفته می‌شود که معنای بسیار نزدیکی دارند و بیشتر در متون حقوقی و سیاسی یافت می‌شوند. حذف یکی از این دو واژه که به مفهوم کلام خلل چندانی وارد نمی‌کند؛ اما می‌تواند در تغییر ویژگی‌های سبکی تأثیرگذار باشد در ترجمه اخبار دفاع مقدس به وفور یافت شد؛ بدین ترتیب که از میان ۲۶ جفت کلمات قرینه، تنها در ۴ مورد هر دو واژه ترجمه شد و در ۲۲ مورد حذف یکی از کلمات قرینه صورت گرفت. برای مثال:

- اینکه شما با ابتکارات خود و اعتماد به خداوند، کارهای مهمی انجام دادید و دستگاه‌های پیچیده‌ای را به کار انداخته‌اید، موجب تقدیر و تشکر است («امام: اکنون مردم ما توانایی انجام کارها و برداشتن موانع را دارند.»، ۱۳۶۱).

You have performed important tasks and have operated complicated apparatus with your initiatives and with your trust in God and I would like to appreciate such efforts of yours (“If our enemies leave us alone we can fend for ourselves-Imam.”, ۱۹۸۲).

^۱ binomials

در متن بالا که برگرفته از سخنرانی آیت‌الله خمینی در زمان جنگ بوده است، ترکیب «تقدیر و تشکر» که به صورت کلمات قرینه در متن فارسی آمده است در متن انگلیسی تنها به صورت یک واژه «appreciate» ترجمه شده است.

ب) حذف تصریحات غیر ضروری

در ترجمه گاه تصریحات و شفاف‌سازی‌های غیر ضروری از جمله واژگان یا عباراتی که از متن و پیش‌زمینه متن قابل درک هستند، در بسیاری از موارد ترجمه نشده باقی می‌مانند؛ زیرا حذف آنها خللی به فحوای متن وارد نمی‌آورد. در متون مورد بررسی در این پژوهش نیز هنجار حاکم بیشتر مبنی بر حذف این‌گونه تصریحات بود؛ به طوری که از میان ۷۳ تصریح غیر ضروری شناسایی شده تنها ۱۷ مورد ترجمه شده و بقیه حذف شدند. مثال زیر به روشنی نمونه‌ای از این گونه حذف را ارائه می‌دهد:

- از قَلت عدد نترسید، عدد کار پیش نمی‌برد؛ کیفیت اعداد کیفیت جهاد اعداد مقابل اعداء، آن است که کار را پیش می‌برد («محرم را زنده نگه دارید ما هر چه داریم از این محرم است.»، ۱۳۶۱).

- ... show no fear despite smallness in their numbers- because it is quality and not largeness in numbers of people which eventually leads to triumph (“Dedication of nation to martyrdom in path of Imam Hussein (AS)-Imam”, ۱۹۸۲).

از آنجا که عبارت «کیفیت جهاد اعداد مقابل اعداء» از عبارت «کیفیت اعداد» قابل درک است، مترجم این توضیح را غیر ضروری دانسته و آن را ترجمه نشده باقی گذارده است.

ج) حذف دیدگاه‌های شخصی

در برخی از اخبار دیدگاه‌ها و نگرش‌های شخصی افراد از جمله نویسنده، سخنران و یا خبرنگار مطرح شده است که مترجم در اغلب موارد دست به حذف آن زده است. برای مثال در سخنرانی زیر، هاشمی رفسنجانی معتقد بود که تهدید صورت گرفته از سوی سازمان ملل به حمایت از اسرائیل صورت گرفته که مترجم این دیدگاه را حذف کرده است:

- آقای هاشمی رفسنجانی سپس با اشاره به تهدید سازمان ملل از سوی آمریکا به طرفداری از اسرائیل گفت: امپریالیسم و ابرقدرت‌ها خود را قیم مردم دنیا می‌دانند («ایران برای جبران قطع کمک‌های آمریکا به سازمان بین‌المللی انرژی اتمی پیش قدم شد»، ۱۳۶۱).

- Referring to the U.S. threat on issues relating to the United Nations, Rafsanjani said that the imperialists and superpowers consider themselves the guardians of the people of the world (“Iran will pay to counter US monopoly of voting rights in the world bodies”, ۱۹۸۲).

بررسی نمونه‌های پژوهش حاضر نشان داد که بیشتر تمایل به حذف چنین دیدگاه‌ها و جهت‌گیری‌های شخصی بوده است؛ زیرا از میان ۶۰ عبارت یافت شده در این مطالعه، ۵۴ مورد حذف صورت گرفته و فقط ۶ مورد ترجمه شده یافت شد.

د) حذف توصیفات مثبت نسبت به رزمندگان ایرانی و توصیفات منفی نیروهای

دشمن

در دوران هشت ساله دفاع مقدس، بیشتر سعی بر آن بوده است تا روحیه امید، شجاعت، شهادت و فداکاری بین ملت ایران که نقش بزرگی را در این دوران حساس ایفا می‌کرده‌اند، ایجاد شود. در بازتاب اخبار دفاع مقدس نیز زبان و واژگانی به کار گرفته شده که به نوعی چنین روحیاتی بین مردم تقویت گردد. یکی از مهم‌ترین جلوه‌های این امر در اخبار دفاع مقدس در

توصیف رزمندگان و شهدای ایران مشهود است؛ به گونه‌ای که دلاوری‌ها و رشادت‌های آنان با زبانی ستایش‌آمیز و مثبت بیان شده است. حال آن‌که نیروهای دشمن با زبانی متفاوت و با واژگانی که بار معنایی منفی‌تری داشته‌اند توصیف شده‌اند. در ترجمه این گونه توصیفات نیز هنجار غالب حذف بوده است؛ به گونه‌ای که از ۲۱۸ توصیف با بار معنایی مثبت یا منفی، ۱۴۹ مورد حذف روی داده است؛ از آنجا که در ترجمه این اخبار به زبان انگلیسی بیشتر، انتقال خبر مهم بوده است، مترجم اغلب موارد سعی در حذف چنین نگرش‌هایی داشته است تا صرفاً بعد اطلاع‌رسانی تحقق پیدا کرده باشد.

- پریشب دشمن شکست خورده در مناطق عملیاتی غرب کشور به ارتفاعات (۴۰۲) حمله کرد که با رشادت و پایمردی رزمندگان جان برکف اسلام دشمن با تحمل ضربات سنگینی و به جای گذاشتن تعداد زیادی کشته و زخمی و دادن بیش از یکصد اسیر مجبور به عقب‌نشینی شد («اطلاعیه سپاه پاسداران»، ۱۳۶۱).

- Meanwhile more than ۱۰۰ Iraqi soldiers were taken captive and many of them were killed or wounded when the enemy forces made a counter-offensive last night on the recently liberated Height No. ۴۰۲, in western Iran (“Over ۵۰۰ Iraqis killed or hurt, one plane downed over ۲۰۰ arrested”, ۱۹۸۲).

همان‌طور که مشهود است، عبارت «رشادت و پایمردی رزمندگان جان برکف اسلام» که توصیف بسیار مثبتی از نیروهای خودی است در متن انگلیسی حذف شده است. از طرفی، بار منفی عبارت «دشمن شکست خورده» نسبت به نیروهای دشمن با حذف این قسمت کاهش داده شده است.

ه) حذف ادوات تکریم

در زبان فارسی استفاده از ادوات تکریم جهت احترام بسیار رایج است؛ در حالی که در اخبار ترجمه شده به زبان انگلیسی از ۹۵ ادوات تکریم به کار رفته در متن مبدأ ۶۸ مورد حذف شده و تنها ۲۷ واژه یا عبارت از رهگذر ترجمه به متن مقصد انتقال یافت. این بدان معناست که در اغلب موارد، این دست عنوان‌ها جهت تطابق بیشتر با هنجارهای زبان انگلیسی حذف شده‌اند.

- و شهید عزیز محراب این جمعه ما از آن شخصیت‌هایی بود که این جانب یکی از ارادتمندان این شخص و الامقام بوده و هستم. این وجود پربرکت متعهد را قریب ۶۰ سال است می‌شناختم. مرحوم شهید بزرگوار حضرت حجّت الاسلام والمسلمین حاج آقا عطاءالله اشرفی را در این مدت طولانی به صفای نفس ... («امام: ملت مجاهد و قوای مسلح سلحشور ما با عزمی راسخ‌تر به پیشبرد انقلاب ادامه می‌دهند.»، ۱۳۶۱).

- This noble martyr was a person of whom I was very fond. I was acquainted with this holy personage for ۶۰ years. Throughout this long friendship, I knew him as having purity of self ... (“Imam’s, other leaders’ messages on martyrdom”, ۱۹۸۲).

بدین ترتیب، بخش‌بندی‌هایی که بدان اشاره شد مواردی بودند که راهکار حذف مکرراً در ارتباط با آنها اتخاذ شد. الگوهای تکرار شونده در این موقعیت‌ها که از تحلیل متنی حاصل گردید، بازتابنده هنجارهای حاکم بر ترجمه اخبار روزنامه‌های مورد تحلیل در حیطه حذف بود. میزان تکرار هر یک از این طبقه‌بندی‌ها در جدول ۱ نمایش داده شده است.

جدول ۱: میزان تکرار راهکار حذف بر اساس بخش‌بندی‌های شناسایی شده

کل موارد یافت‌شده	موارد حذف‌شده		موارد ترجمه‌شده		رویداد مورد بررسی
۲۶	٪۸۵	۲۲	٪۱۵	۴	کلمات قرینه
۷۳	٪۷۷	۵۶	٪۲۳	۱۷	تصریحات غیرضروری
۶۰	٪۹۰	۵۴	٪۱۰	۶	دیدگاه‌های شخصی
۲۱۸	٪۶۸	۱۴۹	٪۳۲	۶۹	توصیفات مثبت و منفی
۹۵	٪۷۲	۶۸	٪۲۸	۲۷	ادوات تکریم

۲-۱-۱-۲- اضافه

رویکرد دیگری که گاه در ترجمه اتخاذ می‌شود روش اضافه‌است که در آن برخلاف روش حذف، قسمت‌هایی به متن مقصد اضافه می‌شود که در متن مبدأ وجود نداشته‌است. اضافه کردن ممکن است به دلایل متعددی روی دهد که مهم‌ترین آنها کمک به خواننده متن مقصد، جهت درک بهتر متن است که عمدتاً به صورت توضیح، تصریح و ... نمود پیدا می‌کند. در ترجمه اخبار دفاع مقدس الف) کلمات ربط، ب) ضمیر یا مرجع ضمیر و ج) قید جزو مواردی بودند که به طور مرتب به متن مقصد اضافه می‌شدند. به علاوه د) اضافه کردن به منظور تصریح و هم توضیحات اضافه‌شده در پراکنش نیز جهت کمک به فهم بهتر متن از سوی خواننده متن انگلیسی به کرات در ترجمه یافت‌شد. میزان تکرار هر یک از این روش‌های اضافه کردن متن در جدول ۲ آمده‌است. داده‌های این جدول حاکی از آن است که در روش‌های ذکرشده، الگوی اضافه کردن به‌طور تکرارشونده‌ای به‌وقوع پیوسته‌است که خود منجر به شناسایی یکی دیگر از هنجارهای چارچوبی گردید.

جدول ۲: میزان تکرار روش‌های افزودن به متن مقصد

میزان تکرار	روش اضافه کردن
۲۳	اضافه کردن کلمه ربط
۲۰	اضافه کردن ضمیر یا مرجع آن
۶۲	اضافه کردن قید
۴۷	اضافه کردن به منظور تصریح
۱۹	توضیحات اضافه شده در پرانتز

از میان انواع روش‌های اضافه کردن به ذکر یک مثال بسنده شده است:

- تاریخ، این نهضت ایران و این انقلاب را فراموش نخواهد کرد («محرّم را زنده»، ۱۳۶۱).

- History will never forget this movement in Iran and this Revolution (“Dedication of nation”, ۱۹۸۲).

که در این جا قید تکرار «never» به معنای «هرگز» به متن اصلی اضافه شده است.

در پاره‌ای از موارد نیز این توضیحات در قالب پرانتزهایی به متن اضافه شده است که اغلب دربرگیرنده اطلاعاتی راجع به واژگان دارای بار فرهنگی خاص، معنی واژگان عربی که به همان صورت در متن آمده مانند نام سوره‌های قرآن، اسامی اشخاص، ضمائر و ... می‌باشد.

۲-۱-۱-۳- جابجایی متن

جابجایی مطالب در متن اخبار ترجمه شده از فارسی یکی از محورهایی بود که به راحتی از ظاهر اخبار قابل درک بود. بدین ترتیب، جابجایی‌های صورت پذیرفته عمدتاً بین الف) کلمات ذکر شده در یک فهرست، ب) جمله‌واره‌های وابسته و مستقل در یک جمله، ج) عبارت مقدم و

سایر عبارات در یک جمله و د) جمله‌های موجود در یک بند مشاهده شد. میزان تکرار این جابجایی‌ها به شرح زیر بوده است:

- از ۷ فهرست یافت‌شده در اخبار ترجمه‌شده روزنامه‌های مدّ نظر در هر ۷ فهرست کلمات موجود جابجایی داشته‌اند.
- از ۵۰۶ جمله پیچیده که متشکل از جمله‌واره‌های وابسته و مستقل یا عبارات مقدم بوده‌اند در ۳۶۰ جمله (۷۱ درصد) جابجایی این اجزا مشاهده گردید.
- از میان کل جملات موجود، ۱۴۴ جمله در درون بند جابجا شدند.
- تعداد جمله‌هایی که به خارج از یک بند جابجا شدند چندان قابل توجه نبود.

در زیر نمونه‌ای از این دست جابجایی‌ها که روند تکرارشونده آنها منعکس‌کننده رفتار هنجارمحور مترجم است آورده شده است.

- ... مردم ما هم می‌گفتند برای چه کسی کار بکنیم، چون همه چیز ما وابسته است («امام: اکنون»، ۱۳۶۱).

... since the country was dependent on foreigners for everything, our people had no incentive to work ("If our enemies", ۱۹۸۲).

در مثال بالا، دو جمله‌واره مستقل و وابسته در درون یک جمله با هم جابجا شده‌اند.

۲-۱-۱-۴- تغییر نحوه بخش بندی متن

هر متنی به اقتضای نوع شامل بخش‌های مختلفی از جمله فصل، بند، بیت و ... می‌شود. اخبار نیز متشکل از مقاله‌های هستند که خود از طریق بندهای متفاوتی چیدمان یافته‌اند. در این بخش به تغییر در چگونگی پیوند این بندها به یک‌دیگر هنگام انتقال از زبان فارسی به زبان انگلیسی از

مجرای ترجمه اشاره شده است. تغییراتی که در نحوه آرایش بندهای مختلف یک متن روی می دهد معمولاً به دو دسته ادغام و تفکیک تقسیم می شود.

الف) ادغام

هنگامی که دو یا چند بند مجزاً در متن مبدأ با هم ترکیب شده و به صورت یک بند در متن مقصد ارائه شود، ادغام روی داده است. مانند:

- رادیو بغداد دو سه ساعت مارش نظامی زد و اعلام کرد که نیروهای ما هر چه را که ایرانی ها از ما گرفته بودند، پس گرفتند و همه نیروهای ایران را در شرق مندلی نابود کردند.

- حالا این را همان روزی گفت که خبرنگاران خارجی در همان تپه ها و در سنگرهای ما داشتند با دوربین هایشان به مندلی نگاه می کردند («توپ های ما اگر بخواهند، می توانند با خرد کردن شهر مندلی، یک روزه آنجا را خالی کنند.»، ۱۳۶۱).

- A few days ago, Iraq had claimed that it had re-occupied all the positions liberated by the Islamic Forces, just at a time when foreign reporters were looking at Mandali through their binoculars in the trenches and on the hills which Iraq claimed to have captured) “Iran not Iraq wants real peace, says Rafsanjani” (۱۹۸۲).

در این مثال، مشخص است که دو بند در متن اصلی به صورت یک بند در متن انگلیسی ارائه شده است.

ب) تفکیک

- یکی از مسائلی که در این تشکیلات کم و بیش وجود دارد سستی در کارها و مسامحه و بی مبالاتی است که این حالت اخلاقی، ریشه روانی دارد و قرآن کریم، ریشه روانی آن را

تصریح فرموده‌است که در سوره توبه آمده‌است پس از پیروزی‌هایی که خداوند به سربازان اسلام در جنگ حنین داد، عجب، ملت اسلامی را گرفت و اکنون در تعدادی از این ملت انقلابی ما عجب حاکم شده‌است و ریشه این اشکالاتی که در همه جا دیده می‌شود از جمله در دواير دولتی مثل سستی و خودمحموری و استقلال‌طلبی، عجب است و این مسئله‌ای است که در روان‌شناسی اجتماعی هم مطرح شده‌است و آن، تبدیل تحرک به رکود است. وقتی جامعه‌ای حرکت کرد و در اثر آن به پیروزی‌ها و نعماتی رسید، وجود رفاه و استقلال بر انسان حاکم می‌شود و چه بسا انسان را در حالت بی‌توجهی و رکود می‌اندازد. عجب که پس از پیروزی نصیب انسان‌ها می‌شود، بسیار خطرناک است و معنای آن، این است که انسان، نعمتی را که به آن رسیده برای خود نبیند و اضافه نعمت را به خدا غافل شود («امام: ما از روز اول منطقمان صلح بود، ولی صلح شرافتمندانه»، ۱۳۶۱).

“One of the conspicuous problems in our organs is sluggishness, as well as recklessness.

“This kind of behavior has moral roots, which has been stressed in the holy Quran.

“In Surah Taubah (Repentance), it is mentioned that after God has bestowed triumph upon the Moslems in the battle of Hunain, the Moslems became conceited; and this same spirit is now prevailing among some of our revolutionary peoples.

“In the government organs we see signs of this phenomenon coupled with sluggishness, and an undue craving for individual license, and ultimate elbowroom in the conduct of one’s business...

“When a society has made a move and succeeded in achieving its ends, men are likely to lose sight of their eventual ends in an environment enjoying welfare and independence, and thereby become indifferent and static (“Emami Kashani warns against vanity, self-pursuit”, ۱۹۸۲).

برخلاف این که جملات در متن فارسی، پیوستگی لازم برای قرار گرفتن در یک بند واحد را دارند، طی انجام فرایند ترجمه این بند به ۵ بند مجزاً در زبان انگلیسی تقسیم شده است. نمونه‌هایی از این دست که هم شامل ادغام و هم تفکیک می‌شوند، به‌وفور در ترجمه اخبار دفاع مقدس یافت شد. با توجه به جدول ۳ که نشان‌دهنده میزان تکرار دو فرایند ادغام و تفکیک حین انجام ترجمه می‌باشد، تعداد نمونه‌های شناسایی شده خود دال بر این بود که رعایت سبک زبان انگلیسی برای نگارش اخبار نسبت به سبک زبان مبدأ ارجحیت داشته است. این امر، خود، نشان‌دهنده تمایل به رعایت هنجارهای زبان مقصد در حین ترجمه بود.

جدول ۳: میزان تکرار ادغام و تفکیک

میزان تکرار	نوع تغییر در بخش بندی
۴۵	ادغام
۱۱۹	تفکیک

۲-۱-۲- هنجارهای متنی-زبان‌شناختی

هنجارهای متنی-زبانی بر چگونگی جایگزینی مطالب در متن هنگام انتقال از زبان مبدأ به زبان مقصد دلالت دارد. این هنجارها ممکن است کلی باشند و به تمام متون قابل اطلاق باشند و یا این که مختص یک متن خاص باشند (توری، ۱۹۹۵). این هنجارها طبق دسته‌بندی ارائه‌شده از سوی توری در سه محور انتخاب عناصر واژگانی، انتخاب عبارات و ترجمه آرایه‌های ادبی بررسی شده‌اند.

۲-۱-۲-۱- انتخاب عناصر واژگانی

عناصر واژگانی که به قسمتی از واژه، واژه یا زنجیره‌ای از واژگان اطلاق می‌شود که بنیاد معنا را در زبان دربرمی‌گیرند، در انتقال از طریق ترجمه از اهمیت بسزایی برخوردارند. نحوه انتخاب

این عناصر در فرایند ترجمه تحت‌تأثیر راهکارها و ایدئولوژی‌های خاصی است؛ براین اساس در این بخش، چگونگی انتخاب واژگان در ترجمه اخبار دفاع مقدس مورد ارزیابی قرار گرفته‌است تا در نهایت به واکاوی تصمیم‌گیری‌های هنجارمحور مترجم در این زمینه منجر شود. از بررسی و تجزیه و تحلیل الگوهای تکرارشونده در متن، رفتار مترجم مبنا بر انتخاب عناصر واژگانی عمدتاً به شرح زیر صورت پذیرفته‌است:

الف) پرهیز از تکرار با استفاده از واژگان مترادف

همان‌طور که در متن فارسی واژگان دارای قرابت معنایی به جای تکرار یک واژه به کار گرفته شده‌اند در متن انگلیسی نیز این مهم رعایت شده‌است. بر این اساس در متن فارسی ۲۱ مورد قرابت معنایی از طریق واژگان مترادف یافت شد که تنها در ۳ مورد به‌دجای استفاده از واژگان مترادف در متن مقصد همان معادل تکرار شد و در ۵ مورد هم یکی از واژه‌ها حذف گردید (جدای از کلمات قرینه)؛ بنابراین برای ترجمه ۱۳ قرابت معنایی از واژگان مجزاً اما مترادف استفاده شد.

- حضرت سیدالشهداء سلام... علیه به همه آموخت که در مقابل ظلم در مقابل ستم در مقابل حکومت جائز چه باید کرد («محرم را زنده»، ۱۳۶۱).

- It was Imam Hussein who taught all on how to act when confronted by tyranny, oppression or a tyrannical government (“Dedication of nation”, ۱۹۸۲).

ب) رعایت اصل یکنواختی

در زمینه انتخاب معادل‌های ترجمه، یکنواختی نسبی در متون مشاهده شد؛ بدین ترتیب در صورت تکرار واژه‌ای خاص در متن فارسی، هربار معادل یکسانی برای آن در جای‌جای متن

مورد استفاده قرار گرفت. برای مثال، کاربرد واژه تجاوز و همخانواده‌های آن از نظر انتخاب معادل ترجمه‌ای یکسان در زیر آمده‌است:

- تاریخ بر ما نخواهد بخشود که دولت‌های اسلامی به مسائل خود سرگرم شوند و اجازه دهند مسلمانان دست‌خوش تجاوز قدرت‌های متجاوز شوند... («باید به امت اسلامی شیطان بزرگ آمریکا را که دشمن اصلی ما و حامی اسرائیل است معرفی کنیم»، ۱۳۶۱).

- history will never forgive us that as Islamic countries we are engaged in our own issues, and permit the Moslems to be the object of aggression by the aggressor powers... (“Islamic leaders’ summit urged on joint strategy”, ۱۹۸۲).

در متن فارسی ۱۱۰ واژه نسبتاً پرتکرار (به استثنای اسامی خاص) همچون جنگ، جبهه، بسیج، عملیات، رزمنده، بعثی و ... یافت شد که در این بین تنها برای ۱۶ مورد معادل‌های یکسانی برگزیده نشد که از این بین در ۱۳ مورد اختلاف معادل‌ها در متن‌های خبری متفاوت یافت شد و تنها در ۳ مورد معادل‌های غیریکسانی در متن یک خبر مشاهده شد؛ از این رو می‌توان نتیجه گرفت که رعایت اصل یکنواختی یکی از هنجارهای حاکم بوده‌است.

ج) تغییر بار معنایی بسیار مثبت واژگان

انتخاب عناصر واژگانی جهت توصیف رزمندگان ایرانی در متن مبدأ به گونه‌ای بوده‌است که بر رشادت‌ها، دلاوری‌ها، دست‌آوردها و پیروزی‌های آنان بسیار تأکید شده‌است؛ به‌واقع، نوعی حمایت و طرفداری از جبهه ایران در رساندن اخبار دیده می‌شود که بالطبع متأثر از انتشار این اخبار در جامعه‌ای است که خود به‌عنوان یک قطب اصلی درگیر چنین جنگی است. با وجود این در ترجمه اخبار به زبان انگلیسی سعی بر آن بوده تا از طریق نحوه انتخاب واژگان این بار

معنایی بسیار مثبت در متن کاهش داده شود و صرفاً انتقال اخبار و عمل اطلاع‌رسانی صورت پذیرد. برای مثال:

- ظفرمندان اسلام هم‌چنان از مواضع پدافندی خود حراست کرده و ... («اطلاعیه ۱۰۷۵ ستاد مشترک ارتش»، ۱۳۶۱).

- ... The Iranian forces while defending their defensive positions ...
 (“۱ enemy plane downed, ۲ ammunition depots set fire”, ۱۹۸۲).

در این متن، عبارت «ظفرمندان اسلام» که برای توصیف نیروهای ایرانی استفاده شده است، علاوه بر تأکید بر اسلامی بودن و برحق بودن جهاد ایران با واژه «ظفر» مفهوم پیروزی را نیز تداعی می‌کند؛ در حالی که ترجمه انگلیسی به جای کل این عبارت از «The Iranian forces» به معنای «نیروهای ایرانی» استفاده کرده است که چنین بار معنایی بسیار مثبتی را بسیار کاهش داده است.

د) تغییر بار معنایی منفی واژگان

به همان دلایلی که ایران و رزمندگان ایرانی با واژگان بسیار مثبت توصیف شدند، بدیهی است که در توصیف نیروهای دشمن از واژگانی با بار معنایی منفی استفاده شده است. در امر ترجمه این اخبار بار معنایی منفی نیز دست‌خوش تغییر شده است و سعی بر خنثی کردن این گونه جهت‌گیری‌ها و انتقال صریح اخبار بوده است.

- ... با اجرای آتش بر روی مواضع صدامیان آتش آنان را خاموش کرده و ضایعاتی به مزدوران بعثی عراق وارد آوردند («اطلاعیه ۱۰۷۵»، ۱۳۶۱).

- ... maintained fire power superiority and inflicted casualties on the enemy forces (“۱ enemy plane”, ۱۹۸۲).

همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد از بین ۲۱۸ مورد از توصیفاتی که بار معنایی خاصی داشتند، ۱۴۹ مورد حذف صورت گرفت که خود منجر به کاهش بار مثبت یا منفی واژگانی گردید؛ به‌علاوه از میان ۶۹ واژه یا عبارت واژگانی که حذف‌نشده‌اند ۴۹ مورد با واژه‌ای با بار معنایی خنثی جایگزین شدند.

جدول (۴) الگوهای تکرارشونده در زمینه انتخاب عناصر واژگانی را براساس محورهای تعیین شده نمایش می‌دهد.

جدول ۴: میزان تکرار الگوهای انتخاب عناصر واژگانی

تعداد کل	عدم تکرار الگو		تکرار الگو		الگو
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۲۱	۸	۳۸٪	۱۳	۶۲٪	استفاده از واژگان مترادف برای جلوگیری از تکرار
۱۱۰	۱۶	۱۵٪	۹۴	۸۵٪	انتخاب معادل‌های یکسان
۲۱۸	۲۰	۹٪	۱۹۸	۹۱٪	تغییر بار معنایی

۲-۱-۲- انتخاب عبارت‌ها

در نحوه انتخاب معادل برای عبارت‌های متن فارسی رفتارهای هنجارمحور متعددی مشاهده شد که مهم‌ترین آنها به شرح زیر بود:

الف) تأکید بر اختصارسازی عبارات در اخبار انگلیسی

برخلاف استفاده از صورت کامل عباراتی چون سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، جمهوری دمکراتیک خلق کره و ... در متن مبدأ برای ۱۰ مورد از این عبارات معادل اختصاری در متن مقصد (همچون IRGC و DPRK) برگزیده شد. البته ۱ مورد نیز یافت شد که در آن برای عبارت اختصاری ساف که صورت کوتاه‌شده سازمان آزادی‌بخش فلسطین است، برخلاف

وجود صورت اختصاری PLO در زبان مقصد، فرم کامل یعنی Palestine Liberation organization به کار رفت.

ب) تغییر مقوله‌های دستوری و واحدهای زبانی جهت هماهنگی ترجمه با سبک زبان مقصد

از دیگر الگوهای پرتکرار در انتخاب عبارات می‌توان به تغییر مقوله دستوری و واحدهای زبانی اشاره کرد. در تغییر مقوله دستوری، نقش فعلی، اسمی، توصیفی یا قیدی تغییر می‌کند؛ در حالی که تغییر واحدهای زبانی به تبدیل واج، کلمه، جمله‌واره، جمله و ... به یکدیگر می‌انجامد. در بررسی ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات به زبان انگلیسی، ۳۸۸ مورد از این گونه تغییرات یافت شد که خود نشان می‌دهد که مترجم جهت هماهنگی بیشتر با هنجارهای زبان مقصد ملزم به حفظ مقوله‌های دستوری و واحدهای زبانی نبوده‌است.

ج) عدم تمسک به ترجمه تحت‌اللفظی و تمایل در بکارگیری ترجمه آزاد
از مجموعه هنجارهایی که تاکنون برشمرده شد می‌توان به این نتیجه کلی رسید که به کارگیری روش ترجمه آزاد در اخبار ترجمه‌شده روزنامه تهران تایمز، نسبت به ترجمه تحت‌اللفظی دارای ارجحیت بوده‌است؛ بر این اساس، مقیدنبودن مترجم به ترجمه یک به یک تمام اجزای متن مبدأ که منجر به اتخاذ رویکرد حذف و اضافه گردید، تغییرات مکرر در مکان و نحوه بخش‌بندی مفاد متن مبدأ، عدم تمسک به حفظ بار معنایی واژگان و تغییرات پرتکرار در مقوله‌های دستوری و واحدهای زبانی همگی نشانه‌های رهایی از محدودیت‌های ترجمه تحت‌اللفظی و اولویت‌بخشیدن به ترجمه آزاد است.

۲-۱-۲-۳- ترجمه آرایه‌های ادبی

کاربرد آرایه‌های ادبی که معنای خاصی به کلام می‌دهد بیشتر در متون ادبی رایج است. این آرایه‌ها در اشکال مختلفی از جمله استعاره، کنایه، مجاز، تلمیح، جناس و ... نمود پیدا می‌کنند.

کاربرد این گونه صنایع ادبی در متون خبری چندان چشمگیر نیست؛ اما به هر روی، مترجم متون خبری دفاع مقدس در مواجهه با این آرایه‌ها عمدتاً سه راهکار درپیش گرفته‌است:

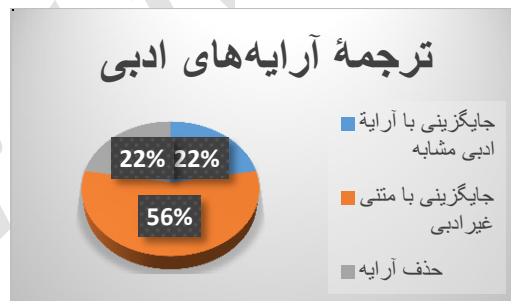
الف) جایگزینی آرایه ادبی با آرایه ادبی مشابه در زبان مقصد

ب) جایگزینی آرایه ادبی با متنی غیرادبی

ج) حذف آرایه ادبی

در ترجمه ۱۸ آرایه موجود، راهکار تبدیل آرایه ادبی به متن غیرادبی و انتقال صرف معنا (راهکار ب) برای ترجمه ۱۰ آرایه به کار گرفته شد که بیشترین میزان تکرار (۵۶٪) را دارد. دو راهکار دیگر نیز هر یک برای ترجمه ۴ آرایه استفاده شدند. میزان به کارگیری هر یک از این راهکارها در نمودار ۱ نمایش داده شده‌است.

نمودار ۱: راهکارهای ترجمه آرایه‌های ادبی

۲-۲- هنجارهای آغازین

در راستای پاسخ به سؤال دوم تحقیق که ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدس بیشتر به سمت قطب کفایت تمایل داشته‌است یا مقبولیت آشنایی با هنجارهای آغازین امری

ضروری است. هنجارهای آغازین، عبارت از آن دسته از هنجارها است که در نخستین مراحل ترجمه بر تصمیم کلی مترجم مبنی بر جهتگیری به سمت اصل کفایت یا مقبولیت تأثیر می‌گذارد (توری، ۱۹۹۵). بدین معنا که مترجم گاه تصمیم می‌گیرد که ترجمه خود را بیشتر به سمت هنجارهای شناخته شده در زبان مبدأ سوق دهد و گاه سعی بر آن دارد که ترجمه را طبق هنجارهای حاکم بر زبان مقصد انجام دهد؛ در صورتی که ترجمه بیشتر به سمت زبان و متن مبدأ گرایش داشته باشد ترجمه **کافی** بوده یعنی به سمت قطب کفایت متمایل است؛ در صورتی که ترجمه، بیشتر به بازتاب و انعکاس زبان مقصد گرایش داشته باشد، ترجمه **مقبول** بوده و به سمت قطب مقبولیت متمایل دارد. در ترجمه اخبار روزنامه اطلاعات در دوران دفاع مقدس نیز نمونه‌هایی متعدّد و کافی از ترجمه‌های انجام شده و به همین منظور مورد بررسی قرار گرفت؛ بدین ترتیب که ترجمه اخبار مرتبط با حماسه دفاع مقدس و روزگار جنگ تحمیلی از جهات مختلف از جمله ساختار دستوری، سبک نگارش، انتخاب واژگان، نحوه برگردان عناصر فرهنگی و ... از نظر میزان تمایل به قطب کفایت یا مقبولیت تجزیه و تحلیل شد. نتایج بررسی نمونه‌ها نشان داد که در بیشتر موارد، مترجم به سمت متن مقصد گرایش داشته است؛ چنانکه تا جای ممکن تلاش شده که ترجمه‌ای خوانا، قابل درک و قابل قبول برای خواننده متن مقصد ارائه شود؛ از این روی در اغلب موارد ترجمه‌ها به گونه‌ای صورت پذیرفته که ساختار و الگوهای زبان انگلیسی (مقصد) در نگارش اخبار رعایت شود؛ زیرا بایستی برای خواننده متن مقصد، مقبول باشد؛ به عبارت دیگر، ترجمه بیشتر به سمت قطب مقبولیت گرایش داشته و اولویت با ارائه ترجمه‌ای مقبول بوده است.

۳- نتیجه‌گیری

مفاهیم و ارزش‌های دفاع مقدس، تنها منحصر به همان دوران هشت‌ساله جنگ تحمیلی در ایران نبوده است؛ بی‌شک، این حماسه بی‌بدیل درس‌هایی را در خود جای داده که شایسته است

برای نسل‌های امروز و آینده بازگو گردد؛ از این‌رو در این پژوهش، ترجمه اخبار دفاع مقدس که شاهراهی برای رساندن پیام‌های این واقعه مهم به سراسر دنیا بوده است از میان اخبار منتشرشده در روزنامه اطلاعات از منظر هنجارهای آغازین و عملیاتی ترجمه مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که ترجمه این اخبار از زبان فارسی به زبان انگلیسی با اولویت مترجم بر گرایش به سمت قطب مقبولیت ترجمه انجام گرفت؛ بدین معنا که ترجمه به گونه‌ای به سمت معیارهای متن مقصد صورت پذیرفت که برای خواننده متن مقصد، مفهوم و مقبول باشد. اتخاذ این تصمیم برخاسته از تفاوت ساختاری و الگوهای زبانی بین فارسی و انگلیسی خصوصاً در نگارش خبر بوده که منجر به تغییر در ترجمه و تطابق آن با زبان مقصد شده است. علت دیگر این امر نیز می‌تواند به ایدئولوژی و رای ترجمه اطلاق گردد؛ بدین ترتیب که در خبر فارسی جلوه‌های شهادت، ایثار و ایمان حماسه‌آفرینان دفاع مقدس و رذالت و جهل دشمنان در جامعه درگیر جنگ آن زمان ایران بازتاب داده شد تا روحیه پایداری و مقاومت را دوچندان کند اما در خبر ترجمه‌شده انگلیسی بیشتر آگاهی خواننده انگلیسی‌زبان از رویدادهای جنگ تحمیلی مورد توجه قرار گرفته و این‌گونه کاربرد هدفمند زبان توصیفی و احساسی چندان مد نظر نبوده است. از منظر هنجارهای عملیاتی ترجمه نیز از جنبه‌های مختلف همچون حذف، اضافه، جابجایی متن، تغییر نحوه بخش‌بندی متن و انتخاب مفاد زبان‌شناختی از جمله عناصر واژگانی، عبارات و ویژگی‌های سبکی مثل آرایه‌های ادبی بسیار تحت تأثیر هنجارها بوده است. به هرروی، پژوهش حاضر، گامی بسیار کوچک در راستای انجام پژوهش‌های بیشتر در گشودن دریچه‌هایی رو به مفاهیم و موضوعات بسیار گسترده دفاع مقدس در حیطه ترجمه است.

فهرست منابع

- اطلاعیه ۱۰۷۵ ستاد مشترک ارتش. (۱۳۶۱، مهر ۱۹). اطلاعات، ص. ۲.
- اطلاعیه سپاه پاسداران. (۱۳۶۱، مهر ۲۱). اطلاعات، ص. ۱۱.
- امام: اکنون مردم ما توانایی انجام کارها و برداشتن موانع را دارند. (۱۳۶۱، مهر ۲۷). اطلاعات، ص. ۳.
- امام: ما از روز اول منطقمان صلح بود، ولی صلح شرافتمندانه. (۱۳۶۱، مهر ۲۴). اطلاعات، ص. ۱۴.
- امام: ملت مجاهد و قوای مسلح سلحشور ما با عزمی راسخ تر به پیشبرد انقلاب ادامه می دهند. (۱۳۶۱، مهر ۲۴). اطلاعات، ص. ۳.
- آن روز که تصمیم بگیریم، با یک خیز، توپ‌های دورزن خود را بر بغداد مسلط می کنیم. (۱۳۶۱، مهر ۲۲). اطلاعات، ص. ۳.
- ایران برای جبران قطع کمک‌های آمریکا به سازمان بین‌المللی انرژی اتمی پیشقدم شد. (۱۳۶۱، مهر ۲۶). اطلاعات، ص. ۲.
- باید به امت اسلامی، شیطان بزرگ، آمریکا را که دشمن اصلی ما و حامی اسرائیل است، معرفی کنیم. (۱۳۶۱، مهر ۷). اطلاعات، ص. ۳.
- توپ‌های ما اگر بخواهند می‌توانند با خرد کردن شهر مندلی، یک‌روزه آنجا را خالی کنند. (۱۳۶۱، مهر ۱۷). اطلاعات، ص. ۳.
- شاتلورت، م و کاوی، م. (۱۳۸۵). فرهنگ توصیفی اصطلاحات مطالعات ترجمه. (ترجمه ف. فرحزاد، غ. تجویدی و م. بلوری). تهران: یلدا قلم.
- فرحزاد، ف. (۱۳۹۰). ترجمه در دوران دفاع مقدس. فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه، ۴۴، (۱)، ۱۳۵-۱۵۸.
- محرم را زنده نگه دارید؛ ما هر چه داریم از این محرم است. (۱۳۶۱، مهر ۲۶). اطلاعات، ص. ۳.

نادری افشار، س. (۱۳۹۲). **دوران دفاع مقدس یک دانشگاه واقعی بود**. بازیابی شده از:

<http://khabarfarsi.com/ext/۶۴۱۲۰۸۸>

۱ enemy plane downed, ۲ ammunition depots set fire. (۱۹۸۲, October ۱۹). *Tehran Times*, p.۱.

Dedication of nation to martyrdom in path of Imam Hussein (AS)-Imam. (۱۹۸۲, October ۱۸). *Tehran Times*, pp.۱, ۳.

Emami Kashani warns against vanity, self-pursuit. (۱۹۸۲, October ۱۶). *Tehran Times*, p.۱.

Jawad, H. A. (۲۰۰۹). Repetition in literary Arabic: Foregrounding, backgrounding, and translation strategies. *Meta: Translators' Journal*, ۵۴ (۴), ۷۵۳-۷۶۹.

Holmes, J. S. (۱۹۸۸). *Translated!: Papers on literary translation and translation studies*. Amsterdam: Rodopi.

If our enemies leave us alone we can fend for ourselves-Imam. (۱۹۸۲, October ۱۹). *Tehran Times*, p.۱.

Imam's, other leaders' messages on martyrdom. (۱۹۸۲, October ۱۶). *Tehran Times*, pp.۱, ۴.

Iran not Iraq wants real peace, says Rafsanjani. (۱۹۸۲, October ۹). *Tehran Times*, p.۱.

Iran will pay to counter US monopoly of voting rights in the world bodies. (۱۹۸۲, October ۱۹). *Tehran Times*, p.۱.

Islamic leaders' summit urged on joint strategy. (۱۹۸۲, September ۲۹). *Tehran Times*, p.۱.

Over ۵۰۰ Iraqis killed or hurt, one plane downed over ۲۰۰ arrested. (۱۹۸۲, October ۱۳). *Tehran Times*, p.۱.

Toury, G. (۱۹۹۵). *Descriptive translation studies-and beyond*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.